

Н. Узунова

магістр

"ПОСЕРЕДНИКИ" ТА КІНЕЦЬ СОЦІАЛЬНО-ЕПІСТЕМОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті йдеться про можливість єдиного соціально-епістемологічного дискурсу: авторку цікавить складний конструкт загального знання, яке передбачається у якості виразу ряду змінюваних тотальностей проблематик, тобто складно організованих єдностей зв'язків та відносин, які обумовлюють гетерогенний простір фіксованого дискурсу.

Ключові слова: знання, дискурс, соціальна епістемологія, відчуження, протиріччя, гетерогенність.

Перш ніж експонувати необхідне питання, слід надати певні пояснення, що виправдовували б дещо незвичну назву. В сутності, ніякої небезпеки немає, адже по-перше, кінець соціально-епістемологічного дискурсу не є можливим принципово, доки має місце його об'єкт, а скасування знання – у якій би формі, якості, функції воно не було присутнім – поза залежністю від специфіки отримання чи реалізації, не видається уявним, оскільки за його межами (якщо навіть припустити наявність таких) не є уявною присутність жодної істоти зверненої до комунікації та дії (у якій би формі вони не звершувались, яку б функцію не виконували, поза залежністю від того, чи охоплювана її (істоти) сутність у даних репрезентаціях чи ні. Дійсно, нічого незвичного. Йдеться всього лише про можливість єдиного соціально-епістемологічного дискурсу, але потрібно конкретизувати: наразі нас зовсім не цікавить знання наукове, чи таке, що взяте саме по собі щодо особливостей певної сутності для певного спостерігача; нас цікавить складний конструкт загального знання, яке у даному випадку передбачається у якості виразу ряду змінюваних тотальностей проблематик, тобто складно організованих єдностей зв'язків та відносин, які обумовлюють гетерогенний простір фіксованого дискурсу.

І по-друге, якщо ніщо не передається саме собою і повсюди необхідними є діючі посередники [2, с.94], то "посередники" – це що? Почнемо з того, що гетерогенність простору знання буде взята у найбільш радикальному сенсі – у сенсі, що передбачає дистанційованість привіжних інакшостей в залежності від причетності до тої чи іншої проблематики (як її розумів Альтюссер): як агентів, які продукують знання (відповідно, репродукують, а також реципієнтів), так і речових конструктів, огорнутих одночасними їм відношеннями, прийнятими агентами (наразі немає жодної потреби викривати природу та основи цих відношень), та залучуваних таким чином у послідовність (якщо така має місце) історичних діахронностей. Доречно було б припустити, що "посередники" необхідні для реконструкції історії проблематики деякого суспільства (спільноти), проте це не вірно, якщо прийняти до уваги наявність строгих меж проблематик (за відсутності яких неможливо було б помислити доречність комунікації та дії як участі у певній кон'юнктурі, що складається, тобто це у більшій мірі заперечувало б історичний вимір суспільства (спільноти), аніж діахронність). У даному випадку йдеться про вимір внутрішньо-кон'юнктурний, оскільки виходження за межі проблематики передбачає дослідження того простору знання, за межі якого здійснюється якісний перехід. В середині поді-

бного виміру "посередники" можуть приймати різноманітний вигляд: від ПК до політичних інститутів.

Але нас це не цікавить, адже нам не йдеться про просте опосередкування. Більш показовим у цьому сенсі видається "заклик" Р. Дебре до необхідності посередника між актуальними текстами (тільки ми відмовляємося від настільки вузького "текстуального" бачення проблеми, тому "заклик" тепер звучить у контексті зв'язків та відношень, що розгортаються у межах проблематики певним залученим до неї суспільством (спільнотою)) і потенціальними читачами (у нашому випадку, драма не виходить за межі певної кон'юнктури – "поточного моменту"); до необхідності певного роду "видавничього інституту" з його класичними атрибутами каталогізації, відбору та ієрархізації [2, с.24]. Як це розуміти? Все дуже просто. Радикально гетерогенний простір потребує у проміжках дистанцій, між інакшостями, своєрідних інтерпретаторів, перекладачів чи перетворювачів, що можуть виявлятися не як речова присутність "іншого" (що у якості "іншого" не покладалося б), але скоріше навпаки – як "нестача" ("іншого" або "речі" (за аналогією до терміну Ю. Кристевої "туга за Річчу") – принципового значення немає), над якою і виростає "видавничьий інститут" з його класичними атрибутами (не в буквальному сенсі, звісно), тобто своєрідні визнані суспільством (спільнотою) допустимі амплітуди значень знання – своєрідні міфи (каталогізації, відбору та ієрархізації), що протискаються в існуючі зв'язки та відношення, створюючи ефект викривлення, але такі, що єдині сприяють можливості наявності складної єдності тотальності проблематики.

Наша мета полягає не у тому, щоб розкрити секрет генези "посередників" та відповісти на питання "чому так сталося?", навпаки, ми припускаємо, що все вже "сталося" як повинне (у зворотному випадку, потребувалося б написання роботи більш фундаментальної), по-перше. По-друге, ми взагалі не націлені на спростування наявності "сенсу", "істини", "об'єктивного блага" тощо: можливо, що вони дійсно існують, проте це немає відношення до вирішення питання. А питання наразі є наступним: чи можливою є наявність єдиного соціально-епістемологічного дискурсу за умови наявності "посередників", які забезпечують (парадокс!) єдність знання суспільства (спільноти) в межах певної кон'юнктури, що складається? На дане питання спробуємо відповісти у трьох вимірах: "посередники – протиріччя – знання", "посередники – гетерогенність – знання" та "посередники – відчуження – знання", що обумовлює подальший виклад.

Отже перше – "посередники – протиріччя – знання". Аби дана послідовність була більш зрозумілою, необ-

хідно визначитися з поняттям "протиріччя", яке може бути помилково витлумачено як дещо, що саме собою покладається або потребує вирішення. Ні. Ми виходимо з точки зору, згідно якої прості протиріччя не мають ні спільного витоку, ні спільного спрямування, ні спільних рівня чи місця впливу [1, с.144], а це значить, що неможливим є і покладання "чистих феноменів" в межах певної проблематики (тут не йдеться про епістемологічний розрив, як би широко не інтерпретувалося поняття проблематики, оскільки він передбачає дисконтинуальність вже скомпанованої єдності тотальності знання як автономної структури), це значить, що будь-яке протиріччя, що розташовується на рівні зв'язків та відношень агентів, є "радикально гетерогенним", за визначенням Альтюсера, – згладжене у своїй наріжності, визначене контекстуально. У такому випадку, ефект викривлення через "посередників", що вростають у зв'язки та відношення (у комунікації та дії), ніколи не є визначеним причетним до певного суспільства (спільноти) агентами у якості небезпечного та трансгресивного. Викривлення ніколи не є помітним – знання може бути успішно репродукованим, задіяним, архівованим у повному незнанні, не-знанні, що у суті своїй парадоксально, але парадокс являється пояснюваним, як бачимо. У іншому випадку, якби певне суспільство (спільнота) порахувало за необхідне вбачати викривлення, то наслідки могли б бути більш небезпечними, адже "нестача" ("іншого", "речі") вивела б протиріччя зі стану несуперечливості, що не вигідно жодній із можливих сторін. Те саме, до речі, пише Б. Латур і про "технічні посередники", які "мають особливість – вони потребують невидимості, завдяки якій примножують історію, відкривають перетини долі" [4, с.47], в іншому випадку, пов'язані агенти втратили б спокій з появою чергового винаходу і не мали б можливості залучити його до плідного функціонування задля загального блага. Хоча вище у тій же роботі визнає: "чи є наявними вони (посередники в широкому сенсі, тобто не тільки "технічні") та що вони пропонують невідомо остаточно" [4, с. 42], ніби підтверджує власну причетність до невидимості, адже світ, певно, повинен бути максимально ліберальним та лояльним – в кінцевому рахунку, позбавленим протиріч. На перший погляд здається, що подібне визначення знання як такого, що звершується через не-знання і тому зберігає, завдяки наявності "посередників", своєрідну єдність та стійкість (не тільки по відношенню до самого себе, але і по відношенню до складної єдності проблематики) не призводить до негативної відповіді не поставлене вище запитання. Проте якщо вгледітися краще, виявляється неможливість мислити єдність соціально-епістемологічного дискурсу, оскільки ніколи немає гарантії, що навіть в межах конкретної кон'юнктури "посередники" передбачають єдність, умовно кажучи, міфу чи фетишу для всіх без виключення агентів, адже метою є не єдинорівневність та однозначність "посередників", але цілісність та корисність знання, несуперечливість зв'язків та відношень, яка досягається завдяки варіаціям викривлень, що вирівнюють знання (у даному випадку немає значення, від чого залежать варіації: виробляються націлено чи являються результатом автоматичних процесів). Звісно, можна, залишаючись на поверхні, і говорити про соціально-епістемологічний дискурс у єдиному числі, але ми наполягаємо на повноті досліджень, тому пропонуємо завжди говорити про множинність в залежності від того, які локальні цілі пе-

реслідуються, тобто в залежності від того як, у якій мірі та завдяки яким інструментам у кожному відношенні в межах конкретної проблематики звершується вирівнювання знання до рівня тотальності та несуперечливості.

Тепер перейдемо до другої, позначеної вище, послідовності "посередники – гетерогенність – знання". Здавалося б, щодо специфіки розуміння гетерогенності вже було досить згадано, проте все ж таки ми повинні конкретизувати з урахуванням сенсу першої послідовності, а саме – можливі два її (гетерогенності) співіснуючі модуси: по-перше, йтися може про гетерогенність простору, що заповнюється знанням, як у випадку, приміром, "le vide théorique" (теоретичної порожнечі як простору, де ще не створено відповідної "теорії"), яка може визначитися у якості чистої можливості, що підкріплює своїми імпульсами проблематику, проте нас наразі нас не цікавить даний модус, оскільки необхідністю стала б відмова від розгляду зв'язків та відношень; по-друге, йтися може про дивергенцію агентів, що в кінцевому рахунку призводить до інтервенції "посередників" та викривлень, даних у спектрі інакшостей та вимушених відхилень. На перший погляд може видатися, що знання, взяте у якості тотальності, долає, зберігаючи стійкість та несуперечливість через введення "посередників", гетерогенність у її межовому прояві, проте ми схильні погоджуватись скоріше із Т. Пікетті у тому, що "головна сила зближення – поширення знань – лише частково природна й спонтанна" [3, с.29], тому (хоч ми і не визнаємо будь-якого єдиного фактору, що детермінує, але тільки сукупність факторів) більш глибинним завжди буде являтися аналіз, присвячений "небезпечним силам ... розходження – особливо небезпечним у тому, що вони можуть існувати навіть у світі, де є належні інвестиції у навчання і де всі умови "ринкової ефективності" [3, с.30]. Чи буде у випадку подібної дивергенції (що все більш зростає, з точки зору Пікетті) доречно проголошувати єдність соціально-епістемологічного дискурсу? Вірогідно, що ні, оскільки в іншому випадку розкол та герметизація агентів залишаться неврахованою як і сама неоднорідність (різномірність) знання та соціального досвіду, як би вона не була вирівняна діючими встановленими "посередниками", що дійсно можна вважати помилковим.

І, врешті, третя послідовність "посередники – відчуження – знання". Для виключення плутанини слід розібратися з поняттям "відчуження", що має різні інтерпретації, які наразі зовсім недоречні. Гетерогенність як співприсутність в єдиній складній цілісності проблематики інакшостей, передбачає моменти відчужень у якості меж, що не дозволяють злиття дивергентних елементів тотальності (якщо слідувати Латурові – навіть відносно певної єдиної взятої окремо речі не мислимо її існування "для самої себе", адже вона поєднує у своїй присутності множину просторів та часів, що послугували для її становлення; це значить, що вона могла як дещо задіяне тільки "у якості викривлення (altération), інакшості (altérité), відчуження (aliénation)" [4, с.53] – відчуження, що примушує схоплювати річ у множинності втілених у ній діахронних відношень). Тому для дивергентних агентів проблематики відчуження є початковим та виконує скоріше корисну роль, оскільки розчищає та стверджує місце у розриві зв'язків та відношень для введення "посередників", котрі сприяють "тотальності мислення", за визначенням А. Лефевра, що є "ефект пізнання, форми якого конститууються

діахронію" [5, с.7]. В кінцевому рахунку відчуження сприяє вирівнюванню знання через "посередників" і, відповідно, сприяє збереженню рівноваги та несуперечливості проблематики, яка виокремлює певне суспільство (спільноту). В даних умовах соціально-епістемологічний дискурс тим більше не може бути єдиним та цілісним, але переймає риси свого об'єкту, адже у іншому випадку він стосувався б лише поверхневих явищ, тобто не вважався би ґрунтовним.

Із усього з необхідністю слідує, що відповідь на поставлене вище запитання негативна: ніякого єдиного соціально-епістемологічного дискурсу не існує, оскільки об'єкт його є більш складним та багаторівневим, оскільки за видимістю явленого знання приховується драма нерівності та дивергенції агентів – драма викривлень та відхилень через "посередників". В даному випадку ми не переслідуюмо у якості мети створення класифікації чи виявлення рис відмінностей соціально-епістемологічних дискурсів, а також не пропонуємо конкретних критеріїв для подібної можливої класифікації, оскільки такий поворот виведе за межі цієї невеликої роботи. Ні, класифікації не буде, ми всього лише залишимо дослідника перед вибором: або йти шляхом найменшого

спротиву, сприяючи викривленості зв'язків та відношень, що належні певній складній єдності проблематики, тобто зберігаючи стійкість та несуперечливість об'єкту (варто відмітити, що ми описували виключно можливість даного шляху у прийнятних для нього поняттях гетерогенності та початкової відчуженості) або все ж відмовитися від використання "посередників", викривляючи об'єкт у його неможливості бути справжнім, однак це зовсім не значить, що не відбудеться розрив зв'язків та закупування агентів, що призводить до абсолютної партикуляризації знання, а отже – заміну викривленості на герметизм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альтюссер Л. За Маркса/Луї Альтюссер. – М.: Праксис, 2006. – 392 с.
2. Дебре Р. Введение в медиалогию/Режи Дебре. – М.: Праксис, 2010. – 368 с.
3. Пикетті Т. Капітал у XXI столітті/Томас Пикетті. – К.: Наш Формат, 2016. – 696 с.
4. Latour Bruno. La fin des moyens//Réseaux, v. 18, № 100, 2000. – pp. 39-58.
5. Lefebvre Henri. Sur une interpretation du marxisme//L'homme et la société, v. 4, 1967. – pp. 3-22.

Узунова Н.

"ПОСРЕДНИКИ" И КОНЕЦ СОЦИАЛЬНО-ЭПИСТЕМОЛОГИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

В статье идет речь о возможности единого социально-эпистемологического дискурса: автора интересует сложный конструкт общего знания, которое представляется в качестве выражения ряда изменяющихся тотальностей проблематик, то есть сложно организованного единства связей и отношений, которые обуславливают гетерогенное пространство фиксированного дискурса.

Ключевые слова: знание, дискурс, социальная эпистемология, противоречие, отчуждение, гетерогенность.

Uzunova N.

"MEDIATORS" AND THE END OF SOCIAL-EPISTEMOLOGICAL DISCOURSE

The article is about the possibility of a single social-epistemological discourse: the author is interested in a complex construct of general knowledge, which is represented as a complexly organized unity of relations that determine the heterogeneous space of fixed discourse.

Key words: knowledge, discourse, social epistemology, contradiction, alienation, heterogeneity.